

ZBYTEK LUŽNÍCH LESŮ

Úrodné nížiny Hané, kde dnes nenajdeme takřka nic jiného než pole, kdysi pokrývaly dubohabrové lesy a v okolí vodních toků lesy lužní. Lužní les, luh – zvláštní slovo, zvláštní jako tento les sám. Velmi krásný, ale velmi ohrožený. Zabírá lidem úrodnou půdu a ti mu to proto nedarují. Naštěstí se na střední Moravě zachovaly ještě poměrně rozsáhlé komplexy lužního lesa, především v CHKO Litovelské Pomoraví a potom také na Kroměřížsku. Litovelské Pomoraví můžeme považovat za středoevropský unikát. Dlouhé kilometry se několik ramen řeky Moravy proplétá lesem a loukami od Moravičan přes Litovel k Olomouci. Na Prostějovsku však z lužních lesů nezbylo takřka nic. Jediný malý zbytek lesa, který s trochou nadsázky můžeme lužním nazvat, chrání přírodní památka **Pod Záповědským kopcem** u Kostelce na Hané. Les zde sleduje klikatící se tok říčky Romže.

O takové neregulované řece odborníci říkají, že meandruje (označení meandry pro zákruty vodního toku je velmi staré, z doby antického Řecka, a je odvozeno od jména říčky Meandros v Malé Asii na území dnešního Turecka). Voda v meandrující řece se chová podobně, jako když autem na silnici vjedete rychle do zatáčky. Jeden břeh řeky je vodou silně podemílán a pevná země zde ustupuje, na druhém jsou nanášeny usazeniny a země zde naopak přibývá. Jistá nepříjemnost pro vlastníky pozemků, když si jim na nich řeka dělá co chce. Na druhou stranu to má obrovský význam. A nejen proto, že břehy neregulované řeky či potoka jsou domovem velkého množství dnes ohrožených organismů, třeba nádherných ledňáčků, kteří hnízdí v norách vyhrabaných v hlinitém břehu řeky. Meandrující řeka má také, na rozdíl od do přímky zregulovaného a vybetonovaného koryta, značnou samočisticí schopnost. To znamená, že se dokáže sama vypořádat s řadou nečistot, které se do ní dostanou, obvykle přičiněním člověka. Na dně takového přírodního toku žije velké množství mikroorganismů, především bakterií, které tyto nečistoty vlastně sežerou a využijí pro své životní procesy. Ani nějaký ten do vody spadlý kmen v lužním lese nevadí. Naopak, také on přispívá k zachytávání nečistot, které pak mikroorganismy snáze zpracují. Nevadí ovšem za předpokladu, že se případné větší množství vody, zadržené za takovouto přírodní hrází, může beze škody rozlít do okolního lužního lesa. Na jiných místech spadené stromy v korytě ponechávat nelze, mohly by napomoci k rozlívání vody mimo koryto, a tím ke vzniku zbytečných škod při eventuálních záplavách.

Lužní les je les, kterému záplavy nevadí. Alespoň ty každoroční jarní, vznikající při tání sněhu v horách. Stromy tehdy ještě nemají listů a jejich životní procesy jsou velmi omezené. Navíc studená jarní voda v sobě obsahuje velmi mnoho kyslíku. Ten se do vody dostává ze vzduchu a čím je voda chladnější, tím lépe se v ní rozpouští. Takže takovou několikadenní záplavu stromy lužního lesa bez problémů snesou, jsou na ni zvyklé. Zaplavení je pro tento les dokonce velmi prospěšné. Vzpomeňte si na dávné hodiny dějepisu ve škole, kde jste se dověděli o životě starých Egypťanů a o tom, jak toužebně očekávali každoroční záplavy na řece Nilu, které zúrodnily nánosem živinami bohatého bahna jejich pole. Něco podobného se děje s lužním lesem. Ten je ze všech našich lesů nejpodobnější tropickému pralesu. Taky je velmi bujný, hustý a docela rychle roste. A v létě je i stejně neprostupný a trochu také nebezpečný.

Rychle se zaplní dvoumetrovými kopřivami a stává se rájem komárů a klíšťat. A to jsou naši nejnebezpečnější „dravci“. Komáři u nás maláří zatím našťestí nepřenášejí, ovšem klíšťata v sobě nesou původce nebezpečných nemocí klíšťové encefalitidy a boreliózy. Proto je lepší se lužnímu lesu v létě vyhnout. On tehdy ani moc pěkný není a hlavně komáři vám neponechají ani chvíli klidu, abyste se jím mohli kochat. Nejlépe je zajít sem časně zjara. Bezlistými korunami stromů sem proniká ještě hodně světla a na zemi rozkvétají koberce nádherných rostlin. Kopřivy teprve čekají na svůj čas.

S letními záplavami, které někdy přijdou po větších deštích, je to už horší. Rostoucí olistěné stromy potřebují dýchat a teplá letní voda má kyslíku pramálo. Tehdy je v lužním lese zle, i spousta živočichů uhynie. Také to však patří k věčnému boji o život a les se s tím zase brzy vypořádá. Příroda není idylický ráj, ale dramatické bojiště. Ti, co přežijí, však už stojí za to a obstojí i v horších zkouškách. A lužní les je tu od toho, aby i takovou nezvanou povodeň zachytil. Kdyby nebylo lužních lesů v Litovelském Pomoraví, z Olomouce by při červencových katastrofálních povodních v roce 1997 nezbyl snad kámen na kameni. Lidé však příliš rychle zapomínají! A někteří nepoučitelní by zase rádi stavěli v záplavových územích.

Je to zvláštní, ale lužní lesy ve své dnešní podobě vděčí vlastně za svůj vznik člověku. Kdysi, když byla ještě celá střední Evropa pokryta od nížin až do hor hlubokými pralesy, tekly naše řeky jaksi mírně. Záplav nebylo, nebo alespoň mnohem méně a menších. Les totiž nejlépe zadržuje vodu a teprve postupně ji uvolňuje. Nebylo tedy zřejmě ani v létě vyschlých řek. Celý vodní režim byl více vyrovnaný. Jenže pak člověk – zemědělec většinu lesů vykácel. Nejdřív v nížinách, ve středověku a později i na řadě míst v horách. Deště a sněhy od té doby nemá co zachytit, voda odnáší množství půdy a dole v nížinách, kde už nemá takovou sílu je nést dál, je nechává ležet. Tak vznikly mocné naplaveniny v nivách našich řek. Vždyť samotná říční niva je vlastně rovina kolem řeky, tvořená těmito usazeninami. A v nivách začal růst lužní les se svými vlhkomilnými stromy.

V těsné blízkosti řeky roste tzv. měkký luh. Měkký proto, že ho tvoří stromy s měkkým, rychle rostoucím dřevem, především vrby a topoly. Měkký luh je adaptován na pravidelné záplavy. Dál od řeky pak najdeme luh tvrdý, zaplavovaný již jen občas. Rostou v něm především duby letní a ty mají skutečně velmi tvrdé dřevo. Dříve zde hojně rostly i jilmy, ale většinou již vyhynuly. Ve druhé polovině 20. století byly totiž masově napadány zvláštní houbou a tato nemoc, zvaná grafióza, se jim stala osudnou. Složení lužních lesů a břehových porostů kolem vodních toků se

vůbec hodně změnilo. U nás původní topol černý byl nahrazen uměle vysazovanými kříženci evropských a severoamerických topolů. Takový topol kanadský byl po válce v módě, protože velmi rychle roste. Jenže jeho dřevo má pramalou hodnotu, takže dnes zjišťujeme, že jsme si jeho výsadbou moc nepomohli. Spíše si způsobili řadu problémů. Topoly dnes, po zhruba padesáti letech, dožívají, lámou se jim větve a ohrožují kolemjdoucí.

V podrostu lesů kolem řek se zase rozšířila vysoká růžově kvetoucí netýkavka žláznatá. Pochází z Himálaje a u nás se poprvé objevila v 19. století. Od té doby je stále častější a doslova zaplavuje břehy řek a vytlačuje původní rostliny. Nelze zastavit. Ale dost už nářků. Lužní lesy jsou stále krásné a spatříte-li někde náhodou na stromě zavěšené hnízdo ptáčka moudivláčka, jak se klátí na nejtenčí vrbové větvi, po které ani ta nejmrštnější kuna nepřeleze, třeba si zrovna uvědomíte, kolik našim lidským výtvorům ještě chybí k dokonalosti přírody.

